Fratelli tutti

Br. René Stockman

Op de vooravond van het feest van de heilige Franciscus van Assisi, 4 oktober 2020, kondigde Paus Franciscus zijn derde encycliek af. Het lijkt de samenvatting van de sociale dimensie van zijn pontificaat en tekenend dat hij opnieuw een woord van zijn patroonheilige als paus gebruikt om de encycliek te duiden. Zoals de heilige Franciscus zijn medebroeders en –zusters expliciet uitnodigde om de onderlinge liefde te beleven en te bevorderen en iedereen lief te hebben zonder onderscheid noch voorkeuren, zo nodigt Paus Franciscus ons uit broederlijkheid en sociale vriendschap in onze concrete wereld van vandaag te ontwikkelen en te bevorderen.
De encycliek is grotendeels samengesteld uit citaten uit de toespraken die hij tijdens de voorbije zeven jaar van zijn pontificaat op vele plaatsen heeft gehouden en waarbij de krachtlijnen die hij als kerkleider aan de wereld wou meegeven, nu formeel worden bevestigd en in een duidelijk kader worden gegoten. Ook maakt hij gebruik van teksten die hem via bisschoppenconferenties werden toegestuurd. Het klinkt als zijn testament waarbij een balans van zijn pontificaat wordt gemaakt. Tevens verwijst hij geregeld naar zijn vorige encycliek "Laudato Si'" en naar sociale encyclieken van zijn illustere voorgangers.

Onmiddellijk kwamen vanuit katholieke hoek vele commentaren, overwegend positief, maar ook wereldkundig ging de publicatie van de encycliek niet ongemerkt voorbij. Want de thema's die de Paus aansnijdt raken allen en de ganse wereldorde. Het kan daarom zeker geen binnenkerkelijk document blijven, maar gemeenschappen – zowel lokale, nationale en internationale – tot reflectie uitnodigen en hopelijk tot daden aanzetten. Een ernstige lectuur van deze tekst kan noch zal niemand onbewogen laten. Het is als een ruim gewetensonderzoek hoe we ons leven in gemeenschap uitbouwen: doen we het als individuelen, ons hullend in een dodende onverschilligheid of in een versmachtende concurrentie met mekaar, of doen we het als broeders en zusters in liefde voor mekaar?

Iedereen zal deze encycliek lezen vanuit zijn specifieke achtergrond, vanuit zijn eigen levensverhaal en vanuit de positie die hij of zij in de maatschappij inneemt. Ik wil het doen als verantwoordelijke binnen een internationale congregatie die vanuit haar eigen charisma een duidelijke opdracht vervult in de wereld, meer specifiek in de wereld van de opvoeding en de gezondheidszorg. Als methode kies ik een korte samenvatting van ieder hoofdstuk met daarbij een meer persoonlijke reflectie. Het moge de ruimte en uitnodiging zijn waarbij eenieder ook voor zichzelf en voor de groep waartoe hij of zij hoort een eigen reflectie kan maken.

1. De schaduwen van een wereld die zich in zichzelf opsluit

Het eerste hoofdstuk zal door velen als eerder somber en pessimistisch worden omschreven. Het geeft dan ook een haarscherpe analyse van het huidig wereldbeeld

en het voor een deel tenietgaan van de droom te kunnen groeien naar een grotere eenwording op mondiaal vlak. Er wordt vooreerst gewezen op een groeiende trend van een zeker nationalisme, waarbij landen en volken zich superieur opstellen naar anderen toe. Het lijkt een illusie te zijn wat ons de mondiale economie wil opdringen om te komen tot een uniek cultureel model. Het is een model dat wel de wereld tot een virtuele grotere eenheid brengt maar tegelijk personen en naties meer van elkaar scheidt. In plaats van grotere nabijheid die er zou moeten uitvloeien, groeien de afstanden tussen mekaar. Het is een groeiende mondialisering die ons echter niet aanzet te groeien in broederlijkheid met mekaar. Sommigen lijken hun geschiedenis te vergeten en anderen verloochenen hun traditie welke leiden tot nieuwe vormen van cultureel kolonialisme. Volken die hun geschiedenis en hun tradities loochenen verliezen hun ziel, hun spirituele identiteit, hun verworven moraliteit en tenslotte hun ideologische, economische en politieke onafhankelijkheid. Wat betekenen uiteindelijk nog de termen als democratie, vrijheid, rechtvaardigheid en eenheid? Het werden uitgeholde termen die nu gebruikt worden om anderen te domineren. De zorg voor ons gemeenschappelijk huis dat de wereld toch is, is zeker geen zorg voor de economische machten die er alleen maar op uit zijn vlugge winsten te maken.

Wie zijn hier de eerste slachtoffers? De armen, mensen met een handicap die niet als nuttig worden beschouwd voor deze wereldeconomie, ongeboren kinderen die nog niet meetellen en ouderen die tot een last zijn geworden. Met het dalende geboortecijfer ontstaat een sterke groei van de oudere bevolking die te lijden hebben aan een steeds grotere vereenzaming en verwaarlozing, welke zo schrijnend naar boven kwam tijdens de recente en huidige pandemie.

Een grotere ongelijkheid ontstaat tussen de bevolkingsgroepen met een ontwikkeling van nieuwe vormen van armoede.

Het lijkt dat de mensenrechten niet voor iedereen in de wereld dezelfde zijn. Men kan de ogen niet sluiten voor zware discriminaties die steeds opnieuw de kop opsteken. Indien de waardigheid van de mens zou worden gerespecteerd en de rechten van eenieder zouden worden erkend dan zouden frisse en creatieve initiatieven ontstaan die het algemeen welzijn zouden bevorderen. Nu zien we dikwijls het tegenovergestelde gebeuren en met pijn moet worden vastgesteld dat hetgeen zeventig jaar plechtig werd afgekondigd verre van gerealiseerd is en zeker niet overal gerespecteerd wordt. Zware vormen van ongerechtigheid beheersen het wereldbeeld gevoed door aberrante antropologische visies gericht op de zogezegde beheersing van de wereldbevolking en een economisch model dat uitsluitend gericht is op het verwerven van winst, waarbij niet wordt teruggeschrokken om mensen uit te buiten, uit te sluiten en zelfs te doden.

Zijn de rechten van de vrouw overal gegarandeerd? Welke vlek op onze beschaving zijn de nieuwe vormen van slavernij, in stand gehouden door criminele netwerken.

Hoeveel oorlogen worden er niet gevoerd en hoeveel vervolgingen hebben niet plaats op basis van raciale of religieuze redenen? Het lijkt wel een derde wereldoorlog die in verschillende stukken wordt gevoerd. Wat steeds het eerst

sneuvelt is de geest van broederlijkheid die het cement moet zijn en de roeping van onze mensenfamilie. Nu wordt dikwijls een zogezegde stabiliteit en vrede voorgespiegeld gebaseerd op een mentaliteit van vrees en wederzijds wantrouwen. Dit kan nooit de ware vrede brengen. In een wereld waar muren worden opgericht om zich van anderen af te schermen omdat men zogezegd die andere vreest, kan niet gesproken worden van vrede. Het bevordert echter een mentaliteit van vrees, onzekerheid, vereenzaming en creëert het terrein voor maffiose groeperingen.
Kijkend naar de wereld kunnen we de grote vooruitgang niet ontkennen op het vlak van de wetenschap, van de technologie, van de geneeskunde, van de industrie en de levensstandaard van mensen in de ontwikkelde landen. Maar is deze in evenwicht met eenzelfde vooruitgang op moreel en spiritueel vlak? Hier schort iets grondig. Hoe kan het zijn dat waar dergelijke vooruitgang heerst tegelijk een ijzige stilte aanwezig is, een totale onverschilligheid voor een totaal andere realiteit wereldwijd waar omwille van zware ongerechtigheden en politieke crisissen miljoenen kinderen sterven van honger? Is dat het resultaat van de globalisatie, waarbij zou moeten gestreefd worden naar een gezamenlijke groei naar grotere gerechtigheid wereldwijd?
De Covid-19 pandemie heeft bewezen dat we allen in dezelfde boot zitten waarbij niemand zichzelf alleen kan redden. Het werd een confrontatie hoe nodig het is dat we komen tot grotere samenwerking op wereldvlak. Blijkbaar heeft men heel weinig geleerd uit de voorbije financiële crisis en is men heel vlug terug vervallen in de ieder voor zich mentaliteit. Wat zal de volgende stap zijn op wereldniveau eenmaal deze pandemie is bestreden? Zal deze ook vlug vergeten worden waarbij ieder terug op zichzelf terugvalt? En zal men bij de verdere strijd tegen de Covid-19 en de preventie ertegen opnieuw de zogenaamde "nutteloze" groepen op de tweede plaats zetten? Het zijn confronterende vragen die we ons moeten durven stellen. De enige weg is te groeien naar een gemeenschap waar wederzijdse verbondenheid en solidariteit echte prioriteiten worden.

Een andere sociale pijn waarmee we vandaag worden geconfronteerd is deze van de vluchtelingenproblematiek. Nooit zijn er zovelen op de vlucht geweest op zoek naar een grotere zekerheid voor zichzelf en hun familie. Natuurlijk zou men op het vlak van de wereldpolitiek alles in het werk moeten stellen dat mensen in hun eigen land kunnen blijven en niet hoeven op de vlucht te gaan. Dat zou de eerste optie moeten zijn en blijven. Maar de realiteit is anders. Daarom kunnen we de ogen niet sluiten voor dit drama op wereldniveau waarmee we vandaag worden geconfronteerd. Vooral de wijze waarop deze mensen hun menselijke waardigheid verloren zien gaan en op een mensonwaardige wijze worden behandeld. Hebben vluchtelingen juist omdat ze vluchteling zijn nu plots minder waarde, minder belang en minder rechten? We beseffen dat we hier met een moeilijk probleem worden geconfronteerd waarbij vrees dikwijls de basis vormt van allerlei vormen van uitsluiting. Maar laten we toch ook de positieve kant blijven zien van een grotere interculturele en zelfs interreligieuze uitwisseling die deze migratie met zich kan meebrengen.

We leven vandaag hoogdagen op het gebied van de communicatie. Maar wordt deze grote vooruitgang steeds positief aangewend? Er ontstaan nieuwe vormen van criminele praktijken via deze media, persoonlijke verslavingen en de illusie dat een virtuele wereld de werkelijke wereld kan vervangen. In het zog daarvan zien we een groeiend individualisme die zich onder andere uit in de zojuist aangehaalde xenofobie en een misprijzen voor de zwakkeren. Er worden via internet platforms gevormd waarbij alle vormen van extremisme kunnen worden geuit en ook georganiseerd. Feit is dat virtuele communicatie nooit de persoonlijke contacten kan vervangen. Ware wijsheid groeit doorheen levende contacten met de volle werkelijkheid en niet met iedere dag uren op internet te surfen om zogezegd eindeloze informatie te verzamelen. Men kan zich afvragen of men de capaciteit van het naar mekaar luisteren daarmee niet aan het verliezen is.
Nog een fenomeen die we moeten aanhalen is de wijze waarop bepaalde landen zich superieur gedragen naar anderen toe en hen domineren en daarmee de lokale ontwikkeling tegenhouden en hen vreemde ideologieën opdringen die schril afsteken met de eigen tradities en moraal.

Ja, een hele boterham om te slikken, maar toch een dringende uitnodiging om onze koppen niet in het zand te steken en doen alsof het ons niet aangaat. Het sterke van Paus Franciscus is juist dat hij niet ophoudt ons op te roepen om onze zelfgenoegzaamheid te doorbreken en ons mede verantwoordelijk te voelen voor het algemeen welzijn. Een eerste stap is steeds ons meer bewust te worden van de realiteit en dit op een objectieve en juiste wijze zonder ons op sleeptouw te laten nemen door opiniemakers die wel andere bedoelingen hebben dan de waarheid te verkondigen. De grootste kwaal die hier bovendrijft is het groeiend individualisme dat zich tot een politiek en economisch model ontwikkelt en het besef dat we allen broeders en zusters van mekaar zijn en ook verantwoordelijk zijn voor mekaar en het algemeen welzijn de grond inboort. Een eerste beweging en bedenking moet steeds zijn: wat heb ik en mijn concrete gemeenschap waarin ik leef daarmee te maken? Het gevaar is dat we ons verschuilen achter het excuus dat we toch geen wereldpolitiekers of grote industriëlen zijn die een trend kunnen zetten omwille van de macht en het geld dat ze hebben. "Verander de wereld, begin met jezelf" is een gekend gezegde dat ook hier van toepassing is. Want vele fenomenen die we op wereldniveau zien evolueren en die hier in revue passeren zien we ook op kleinschalig niveau in ons eigen hart en in de kleine gemeenschappen waar we deel van uitmaken. Laat ons dus voldoende zelfkritisch zijn en ons afvragen hoe het met ons sociale broederlijkheid en liefde is gesteld. En daarmee zetten we de stap naar het volgend hoofdstuk dat juist daar dieper wil op ingaan.

2. Een vreemdeling op de weg

In een typische Ignatiaanse stijl ontleedt Paus Franciscus als bezinnende oriëntatie de parabel van de barmhartige Samaritaan om een weg van ware sociale liefde en solidariteit te ontwikkelen. Refererend naar de vraag die God stelde aan Kaïn nadat

deze zijn broer Abel doodde: "Waar is je broer?" (Gen. 4, 9) met het ontstellende antwoord: "Ben ik soms de hoeder van mijn broeder?" wordt naar de kern van het probleem verwezen: men kan zich op een tragische wijze van de zorg voor de andere, voor de medemens onttrekken. Vanuit deze vaststelling heeft de Joodse traditie de liefde voor de medemens als een gebod verheven. Maar deze beperkte zich nog te veel tot de eigen stamgenoten. Het is deze begrenzing die Jezus met de parabel van de barmhartige Samaritaan radicaal doorbreekt en het liefdesgebod tot een universeel gebod maakt dat niemand uitsluit. De herinnering van zelf vreemdeling te zijn geweest hielp de Joden reeds om toch ook een specifieke zorg voor de vreemdelingen te ontwikkelen.
In de parabel wordt een scherpe tegenstelling beschreven tussen zij die zich gedragen volgens het boekje en hun weg ongestoord verderzetten en de Samaritaan die zich laat raken door de vreemdeling op de weg. De vraag die Jezus daarna stelt met wie men zich wil identificeren is dan ook een confronterende vraag. Verwijzend naar vandaag moeten we vaststellen dat we op zovele vlakken grote vorderingen hebben gemaakt, maar dikwijls nog als analfabeten achterblijven als het gaat voor de concrete zorg voor de medemens in nood. Dikwijls blijft bij velen de eerste bekommernis niet gestoord te willen worden door de problemen van anderen. De enige weg die ons openblijft is echter juist deze die door de Samaritaan wordt bewandeld: openkomen voor de kwetsbare medemens en voorkomen dat we evolueren tot een maatschappij waarin de zwakken worden uitgesloten. Onverschilligheid voor het leed van de medemens gaat in feite in tegen onze menselijke natuur, want we zijn geschapen als medemens van mekaar en geroepen steeds meer medemens te worden van mekaar. Iedere dag worden we met hetzelfde verhaal geconfronteerd en luidt de vraag welke keuze we maken: deze van de priester en de leviet die onverschillig voor het leed van de andere hun weg verderzetten of deze van de Samaritaan die zich laat raken door het leed van de andere. Het zijn deze twee groepen van mensen die we vandaag ontmoeten. Het verhaal van de barmhartige Samaritaan blijft daarom een zeer actueel verhaal.
Eigenlijk begint het verhaal met bandieten die deze mens overvallen. Ook dit blijft spijtige realiteit te zien hoeveel agressie er vandaag heerst en waarbij mensen het slachtoffer worden. Hoe gaan we daarmee om, wat doen we om dit in de dijken en wat doen we om de slachtoffers van deze agressie te helpen.
Heel treffend is dat Jezus juist het voorbeeld van een priester en een leviet gebruikt, twee religieuze mensen van wie verondersteld wordt dat ze de geboden stipt naleven. Hier wijst Hij op het gevaar zich louter binnenkerkelijk bezig te houden met de cultus, en tegelijk de concrete zorg voor de medemens te verwaarlozen. In God geloven en hem vereren in de kerk is nog geen garantie om echt volgens zijn wil te leven. Treffend zijn de woorden van de H. Johannes Chrysostomus die aangeeft dat we liever een mooi aangekleed beeld van Jezus vereren dan een naakte Jezus op het kruis.
Zij die zoals de priester en de leviet hun ogen sluiten voor het leed van diegene die in de handen van bandieten is gevallen worden medeplichtig voor de misdaad die er

gebeurde! Ze zetten als het ware deze misdaad verder. Iets om diep over na te denken.
Soms horen we dat de veiligheid en de zorg voor medemensen in nood toch wel de verantwoordelijkheid is van de overheid, van de maatschappij als dusdanig. Dit klopt, maar dat mag ons niet weerhouden om zelf de handen uit de mouwen te steken wanneer we een lijdende ontmoeten. De verantwoordelijkheid van ons afschuiven blijft steeds verkeerd. Integendeel, het is belangrijk, zoals ook de Samaritaan deed, om anderen te betrekken en aan te moedigen ons te helpen in de zorg voor mekaar. Want samen kunnen we steeds meer doen dan alleen.
Wat eveneens opvalt is dat er geen woord van dank wordt uitgesproken in de parabel. De Samaritaan vertrekt zonder te wachten op een wederwoord van diegene die hij geholpen heeft. De toewijding in de dienst zelf geeft hem de grootste voldoening, dat is hem voldoende, want hij deed slechts zijn plicht.
Het verhaal van de barmhartige Samaritaan doet alle beperkingen die in het liefdesgebod waren geslopen kantelen. Alle culturele en historische grenzen worden erin opgeheven. Iedereen moet zich geroepen voelen om de naaste te worden van de andere, en dat zonder limiet. Natuurlijk was het eveneens sterk dat Jezus juist een Samaritaan nam als voorbeeld, iemand die door de Joden als onrein werd beschouwd en daarom te mijden. Dus langs beide zijden worden bruggen gebouwd!
Een laatste bedenking is dat deze parabel steeds moet gelezen worden te samen met de oordeelscriteria waarin Jezus verklaart dat al wat men aan de armsten en de zwaksten doet aan Hem zelf is gedaan. Jezus is zelf aanwezig in iedere broeder en zuster die verlaten en uitgesloten wordt.
Ook voor de Kerk heeft het even geduurd om ieder vorm van slavernij en bepaalde vormen van geweld af te keuren, maar met de huidige ontwikkeling van de theologie op dit vlak hebben we geen enkel excuus meer. Daarom is het onze plicht ieder vorm van in zichzelf opsluitend nationalisme en xenofobie grondig af te keuren.

De parabel van de barmhartige Samaritaan is ook voor onze congregatie een ware icoon waarin ons charisma van de caritas levendig aanwezig is. Niet zonder reden werd dit tafereel gekozen in het glasraam dat werd geplaatst in de Nationale Basiliek van Koekelberg te Brussel ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de congregatie. We vinden het ook terug in de herdenkingssteen die werd geplaatst in de kapel van de broeders in Eindhoven, in een glasraam in ons kloosterrusthuis in Zelzate en op het tabernakel van ons internationaal noviciaat in Nairobi. Maar tegelijk worden we er voortdurend in opgeroepen alle limieten aan onze naastenliefde te weren en te overstijgen. En dan gaat het over de concrete liefde die we moeten geven aan de medemens in nood die onze weg passeert, als de wijze waarop we als communiteit open staan voor de armen in onze buurt, de wijze waarop we in ons apostolaat echt prioriteit blijven geven aan de zorg voor de minsten en ook onze keuzen daardoor laten bepalen.

3. Groeien naar een open wereld

Na de situatieschets en de parabel als inspiratie hoe het wel kan, zijn de vijf volgende hoofdstukken gewijd aan concrete wegen naar een wereld waar meer sociale liefde heerst en terreinen waar dit op een heel bijzondere wijze moet worden beoefend. Terloops worden ook een aantal duidelijke stellingnamen geformuleerd.

In dit derde hoofdstuk wordt een pleidooi gehouden om te groeien naar een open wereld, waar plaats is voor iedereen. De mens is geschapen om samen te leven met anderen, meer zelf, om met iedere medemens een relatie aan te gaan die door de liefde wordt getekend. Iedereen wordt dus geroepen uit zichzelf te treden, de cocon van zijn eigen bestaan te doorbreken en ruimte te geven in zijn leven voor het samen zijn met anderen. Deze relatie met anderen doet ons groeien als mens, en maakt ons bekwaam om onze relatiekring te verruimen en in ons een geest van gastvrijheid te laten groeien. Hoe typisch werd dit reeds in de vroege middeleeuwen beleefd in de monastieke gemeenschappen waar het verwelkomen van de gast een voorname opdracht was en als een concrete invulling van het gebod van de naastenliefde werd beleefd.
De liefde is de kern van ons bestaan en moet ook het hart zijn van iedere gelovige. De liefde kan nooit op de tweede plaats komen en kan niet vervangen worden door een hardnekkige strijd om bepaalde ideologische invullingen van het geloof te verdedigen. En als er moet verdedigd worden, moet het met en in liefde gebeuren. Het grootste gevaar in ons leven is om niet te beminnen! Daarom zal iedere vorm van gastvrijheid en vriendschap ten diepste getekend zijn door deze liefde. Het is de liefde die ons aanzet om in iedere medemens het beste in zijn leven te zoeken, te vinden en te bevorderen.
De liefde doorbreekt alle grenzen, zowel de geografische als de existentiële. Het zou onze bekwaamheid moeten zijn om steeds onze horizonten te verruimen en in ons leven steeds meer ruimte te creëren voor de aanwezigheid van de andere. Iedere vorm van uitsluiting van een andere omwille van ras, kleur of geloof moet ons vreemd zijn. In deze inclusie die we ontwikkelen willen we speciaal aandacht hebben voor mensen met een handicap en bejaarden die vandaag dikwijls een marginaal bestaan leiden in de maatschappij en eerder als een last worden beschouwd.

Vandaag wordt onze aandacht speciaal getrokken naar de wijze waarop we onze grenzen openen of afsluiten voor vluchtelingen. Verwijzend naar de parabel worden vluchtelingen door sommigen gezien als de man die daar op de straat ligt en onze verdere wandeling verstoort. Men wenst niet verstoord te worden en dus gaat men via allerlei wegen en middelen op zoek hoe men zichzelf en de eigen gemeenschap kan afschermen en beschermen. De term “naaste” wordt hiermee totaal uitgehold en men wenst alleen nog verder op stap te gaan met diegenen die men gemakkelijk als partner kan aanvaarden. Daarom moeten vrijheid, gelijkheid steeds samengaan met broederlijkheid. Broederlijkheid vormt de ware humus voor de gewenste vrijheid en

gelijkheid. Zonder broederlijkheid worden we gedreven naar een steeds groter wordend individualisme, die een ware virale besmetting is voor de verdere uitbouw van onze gemeenschap en dan ook radicaal moet worden bestreden.

Ons uitgangspunt moet zijn dat ieder mens het recht heeft om een waardig leven te leiden en zichzelf volledig te kunnen ontwikkelen, en dit recht mag noch kan door geen enkel land worden genegeerd. Wanneer dit niet gerespecteerd wordt groeien we tot een maatschappij met diverse groepen: zij die de mogelijkheid hebben zich ten volle te realiseren in het leven en zij die dit niet hebben en daardoor verzinken in een steeds groter wordende marginaliteit, die zoals we zien in bepaalde grootsteden, een bron wordt van groeiende agressie. Wanneer alleen het economisch rendement telt vallen er velen uit de boot, hetgeen we vandaag spijtig genoeg steeds meer moeten opmerken, en blijft van de broederlijkheid slechts een vage romantische slogan over. De enige oriëntatie van ons handelen naar mekaar toe en ook het harmonieus ontwikkelen van een maatschappij is het algemeen welzijn dat men wil bevorderen. Het algemeen welzijn duidt op "bene-volentia", het goede willen voor de andere. Om dat te bereiken moeten we de weg van de solidariteit opgaan, waarbij we solidariteit als een morele deugd en een sociale attitude beschouwen. Deze moet haar grond vinden in de opvoeding binnen de familie en verder in de scholen. Jongeren moeten worden begeleid in de ontwikkeling van een gewetensvol handelen op zowel moreel, spiritueel en sociaal gebied, hetgeen in de praktijk moet worden getoetst en verder ontwikkeld via concrete vormen van dienstwerk, speciaal naar de fragiele medemens toe. Solidariteit groeit wanneer men steeds meer denkt in termen van het welzijn van de gemeenschap en zijn eigen welvaart, welke wordt gepredikt door het rijk van het geld, niet meer als enige weg naar het volle welzijn gaat zien. Hier geldt het principe dat het privébezit nooit verabsoluteerd kan worden ten koste van de universele bestemming van de goederen. Dit principe kan nooit een theorie blijven maar moet zichtbaar en tastbaar worden in onze houding en inzet naar de armen toe. Het is de enige weg om te komen tot een meer rechtvaardige verdeling van de middelen die ons ter beschikking staan en waar we nooit het absolute alleenrecht kunnen op claimen.
Hier klinkt ook de oproep naar het ondernemerschap dat nooit mag gericht zijn op het accumuleren van bezit zonder rekening te houden van de rechten van de mens en het algemeen welzijn. Van hen mag worden verwacht dat ze aandacht hebben voor een menswaardige tewerkstelling. Iedere overheid zou het als haar doelstelling moeten stellen om aan iedere burger voldoende grond, een dak en werk te geven. Internationaal kan men niet ongevoelig blijven voor de ontwikkeling van de landen die het extra moeilijk hebben en moet gezocht worden om de schuldenlast die bepaalde landen in de greep houdt en iedere vorm van verdere ontwikkeling in de kiem smoort te verminderen en op een haalbare manier af te lossen.

Opnieuw dienen we ons de vraag te stellen hoe we deze basisprincipes voor de ontwikkeling van een open wereld in onze eigen omgeving kunnen ontwikkelen en gestalte geven. Het zou

verkeerd zijn om ons te verschuilen achter politieke beslissingen en daarmee onze verantwoordelijkheid te ontlopen om deze open wereld te bevorderen. De woorden broederlijkheid en solidariteit vragen om concrete invulling. Het feit dat we onszelf "broeder" noemen kan een krachtig signaal zijn om broederlijkheid in onze omgeving te bevorderen en dit in daden om te zetten, vooral naar hen die iedere ervaring van broederlijkheid in hun leven moeten missen. In vele regio's worden we geconfronteerd met de vluchtelingenproblematiek. We kunnen als congregatie daarvoor onze ogen niet sluiten en opnieuw komt het erop aan via concrete acties kleine daden van liefde te ontwikkelen. De wijze waarop we omgaan met onze eigen middelen, de middelen van de gemeenschap, van de regio en van de ganse congregatie dient geïnspireerd te zijn door een doordachte solidariteit waarmee we ook in eigen congregatie een concrete bijdrage leveren aan een meer gelijke ontwikkeling in de verschillende delen van de congregatie. Laat ons toch niet in de valkuil trappen om de middelen van de congregatie als "privémiddelen" te beschouwen, slechts bekommerd om ons eigen welzijn en ons daardoor laten vastzetten in statistieken waarmee banken ons graag claimen en ons aanraden om voldoende reserves aan te leggen voor de eigen toekomst. Zonder een terechte bekommernis voor het eigen overleven uit te sluiten vraagt solidariteit ons uitdrukkelijk om te delen met anderen, en dat vanuit onze gemeenschappelijk gedragen verantwoordelijkheid voor de groei van het algemeen welzijn van de ganse congregatie.

4. <u>Een open hart voor de wereld</u>

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan en dieper ingegaan op een zeer actueel probleem en de wijze waarop we op een evangelisch verantwoorde wijze daarmee kunnen omgaan.
Het probleem van de migratie dat hier in extenso aan bod komt is natuurlijk een complex gebeuren waarvoor niet zomaar pasklare oplossingen gereedliggen. Ideaal blijft dat men onnodige migratie moet voorkomen door de mogelijkheid te creëren om zoveel als mogelijk ter plaatse veilig en waardig te kunnen leven. Maar tegelijk heeft iedereen het recht om voor zichzelf en zijn familie een plaats te zoeken waar hij zich integraal kan ontwikkelen als persoon. Vier werkwoorden zouden steeds moeten vooropstaan naar migranten toe: verwelkomen, beschermen, waarderen en integreren. Dit kan onder andere geconcretiseerd worden door het faciliteren van het bekomen van visa, door humanitaire corridors te ontwikkelen voor vluchtelingen die zich echt in een noodsituatie bevinden, door aangepast logement te voorzien en de nodige sociale ondersteuning, met recht op integratie in het onderwijssysteem en de vrijwaring van de religieuze vrijheid. Wanneer migranten het burgerschap ontvangen moet dit op basis zijn van volledige gelijkheid met de andere burgers van het land. Om dit alles te bekomen is er samenwerking nodig tussen de verschillende instanties die in het land betrokken zijn bij de opvang van vluchtelingen en migranten.

De komst van personen vanuit verschillende culturen moet niet onmiddellijk als een bedreiging worden gezien, maar eerder als een wederzijdse verrijking. Vergeten we

niet hoe vele landen juist vorm kreeg via intercontinentale migraties, denken we maar aan het ganse Amerikaanse continent. Zo is het vandaag echt noodzakelijk dat er positieve inspanningen worden geleverd om tot een vlottere toenadering te komen tussen Oost en West, rekening houdend en met respect voor de culturele, historische en religieuze verschillen. Daarom wordt nog eens gepleit voor een nieuwe juridische, politieke en economische wereldorde die juist deze nieuwe problematieken op mondiaal vlak kan behartigen en in goede banen leiden. Belangrijk hierbij is dat er ruimte moet zijn dat ook de meest armen hun stem mogen laten horen en meewerken in de besluitvorming. Te dikwijls nog worden er besluiten over hen genomen zonder enige vorm van inspraak van hunnentwege. Ook het aspect van het gratuite moet als grondattitude steeds blijven meespelen: wanneer mensen aan onze deur komen aankloppen, en dat geldt ook op het vlak van de ruimere gemeenschap, moeten we niet onmiddellijk de vraag stellen welk voordeel ze ons aanbrengen. Criterium moet blijven dat we iedere andere als een deel van de grote mensenfamilie blijven zien en ons niet vastpinnen op de verschillen die er zijn. De polen "globalisatie" en "lokalisatie" zullen steeds aanwezig zijn en kunnen niet zomaar onderdrukt noch ontkend worden, maar we moeten ervoor zorgen dat ze tot een leefbaar evenwicht worden gebracht. De globalisatie dient het respect en de uitgroei van het lokale niet per se belemmeren, maar kan dit ook verrijken. Ik ga naar de andere vanuit mijn eigen achtergronden, die ik daarvoor niet hoef te verloochenen, maar ik sta tegelijk open voor de eigen achtergronden van de andere. Groeien naar een grotere universaliteit betekent niet dat we alles moeten standaardiseren en onze eigen geschiedenis en wortels gaan verloochenen. Neen, we moeten geen toren van Babel bouwen, want dat is alleen maar een uiting van hoogmoed en onterechte ambities. Het gaat erom te plaatse te handelen op lokaal niveau, maar steeds met de openheid voor een ruimer perspectief. Zich daarvoor afsluiten is de groeipool voor een ongezond nationalisme en populisme dat spijtig genoeg steeds meer de kop opsteekt. Iedere cultuur moet openstaan voor de universele waarden. De liefde voor eigen land is niet in tegenspraak met hartelijke openheid en integratie van een meer globale humaniteit. Laten we toch de ganse mensengemeenschap zien als één grote familie, en ook in iedere familie zijn interne verschillen legio maar daarom niet onoverbrugbaar.

Het thema van de migratie kan vandaag niemand onbewogen laten en opnieuw komt het erop aan te zien wat we zelf als individu en als kleine gemeenschap kunnen doen om die grotere openheid en die positieve houding naar migranten toe te ontwikkelen. Zowel in de zorgverlening als in het onderwijs worden we met migranten geconfronteerd en dit zal onze speciale aandacht vragen om ze op een volwaardige wijze te helpen integreren zodat ze zich ook in onze zorg en onderwijs echt thuis voelen en niet als tweederangsburgers worden beschouwd. Binnen de congregatie zelf groeit de internationalisering zeer sterk, en ook hier worden we uitgenodigd dit op een positieve wijze te waarderen en er echt voordelen uit te halen. Is het geen verrijking van ons charisma dat dit nu in zoveel verschillende culturen vorm mag krijgen en verder uitgroeien? Het leven in internationale gemeenschappen is een

opgave, maar bovenal een gave en een wederzijdse verrijking, op voorwaarde dat wederzijds respect primeert en geen superioriteit van de ene of de andere gaat regeren. Vele broeders-missionarissen heb voorheen het leven in een totaal verschillende cultuur als een echte persoonlijke verrijking mogen ervaren door nieuwe waarden te ontdekken die in andere delen van de wereld een stuk ondergesneeuwd waren. Tegelijk mochten ze hun eigen cultuur delen met anderen en deze ermee ook verrijken. Staan we nu ook voldoende en welwillend open voor de andere richting wanneer broeders uit het zuiden of uit het oosten in noordelijke regio's leven en mee het charisma gestalte geven? Het gevoel van superioriteit blijft een gevaarlijk euvel dat ten allen tijd moet worden bestreden.

5. De beste politiek

Het volgende hoofdstuk gaat over evenzeer een groeiend probleem waar men wereldwijd mee geconfronteerd wordt: maatschappelijke tendensen waarbij populisme en een groeiend liberalisme de kop opsteken en die de politiek grondig gaan beïnvloeden. Het hoeft niet te worden gezegd dat dit thema internationaal zeer gevoelig ligt en ook onmiddellijk de nodige reacties teweegbracht bij het uitkomen van de encycliek. Nochtans wordt niets nieuw aangebracht, alleen een duidelijke samenvatting van de visie die Paus Franciscus vanaf de aanvang van zijn pontificaat naar de politieke wereld in alle duidelijkheid blijft formuleren vanuit een diepe bekommernis voor het behoud en de verdere groei van de zorg voor het algemeen welzijn waarbij niemand uit de boot valt. Soms wordt hem verweten dat hij daarmee te veel de sociaal-politieke toer opgaat, maar eigenlijk is het een consequent doortrekken van de evangelische boodschap in de huidige wereld en de actualisering ervan. Het Evangelie roept niet op om ons apolitiek op te stellen, maar ons integendeel politiek gevoelig op te stellen. Het plaatsen van beeld van een boot met honderden vluchtelingen uit verschillende nationaliteiten en religieuze achtergronden op het Sint-Pietersplein in Rome is een symbolische daad die zowel de problematiek van de migratie in het daglicht wil plaatsen, maar ook de groeiende trends van het populisme en het liberalisme en de nefaste gevolgen dat dit meebrengt.

Het uitgangspunt dat hier wordt gesteld is duidelijk: het misprijzen van de zwakkeren in de maatschappij kan verscholen zitten in allerlei vormen van populisme die deze zwakkeren op een demagogische wijze gaat gebruiken om hun visie te verdedigen en ook in vormen van liberalisme die alleen de economische interesses van de machtigen verdedigt.

Vooreerst het populisme. Het is alsof men vandaag in twee kampen wordt ingedeeld: zij die zich populist noemen en zij die er zich tegen verzetten. Op het moment dat men een eigen opinie formuleert wordt onmiddellijk gezocht in welk kamp men moet worden ondergebracht. Wanneer een bepaalde cultuur uitgroeit tot een zichzelf verheffende ideologie en in dienst komt te staan van de macht die men over anderen wil ontwikkelen evolueert men heel snel naar een verraderlijke vorm van populisme. Heel typisch voor leiders die zich populistisch gaan gedragen is het

feit dat ze alles onmiddellijk willen realiseren en daartoe alle middelen opportuun achten.

Met het stijgende liberalisme moeten we vaststellen dat er steeds meer zwakkeren uit de boot dreigen te vallen. De gemeenschap wordt steeds meer naar het individualisme gericht, en de maatschappij wordt dan gezien als een optelsom van individuen. Het zogenaamde neoliberalisme zet alles op economische systemen die uitsluitend gericht zijn op het verwerven van steeds meer. Maar ondertussen worden de ogen gesloten voor de grote groepen die daarmee steeds meer aan de kant geraken. De aandacht voor een kwaliteitsvolle tewerkstelling moet wijken voor het streven van grotere winsten en een verdere vertechnisering van de arbeidsplaatsen. Hier wordt geraakt aan de noodzakelijke politieke bekommernis die er moet zijn voor de bevordering van het persoonlijk welzijn tezamen met de bevordering van het algemeen welzijn. Er werd gedacht dat de financiële crisis van 2007-2008 tot een nieuw economisch systeem zou leiden met daarin een grotere aandacht voor ethische principes van goed beheer, maar ondertussen is gebleken, en wel heel scherp tijdens de Covid-pandemie hoe nog steeds het individualisme het wint op de zorg voor het globale goed van de maatschappij.

De 21ste eeuw is het schouwspel van een verdere verzwakking van de invloed van de Verenigde Naties, omdat steeds opnieuw de economische en financiële dimensies het halen op de politieke dimensie die juist het globale welzijn in het vizier moet hebben. Daarop wordt herhaald dat het noodzakelijk is om verder na te denken over een hervorming binnen de Verenigde Naties opdat deze belangrijke internationale en overkoepelende organisatie haar opdracht naar behoren zou kunnen uitvoeren. Met respect voor de eigen autonomie van de landen moet er een instantie zijn die waakt dat de rechten van de mens en de waardigheid van iedere mens binnen alle landen wordt gerespecteerd en bevorderd om zo te groeien tot een grotere broederlijkheid wereldwijd. Primordiaal moet ze de blijven oproepen om gezamenlijk te strijden tegen de gesel van het voedseltekort op zoveel plaatsen. Misschien is het een goed signaal dat juist de wereldorganisatie ter bestrijding van de honger binnen de Verenigde Naties nu juist de Nobelprijs van de vrede heeft ontvangen. Het lijkt een bevestiging van wat in de encycliek opklinkt dat er geen wereldvrede mogelijk is wanneer schrijnende vormen van armoede zovelen blijft teisteren. Dikwijls lijkt de organisatie van de Verenigde Naties eveneens verlamd als het gaat om te komen tot vredesovereenkomsten omdat het recht van de macht het lijkt te halen op de macht van het recht.

Wanneer we internationaal rondom ons kijken moeten we vaststellen dat op vele plaatsen de politiek is uitgegroeid tot een intern machtsspel waarbij het algemeen belang in het gedrang komt. Begrijpelijk dat in dergelijke situatie een afkeer ontstaat tegenover alles wat met politiek te maken heeft. Afkeer is echter niet het juiste antwoord. We moeten daarentegen werken aan een vernieuwde vorm van politiek

waar de zorg voor het algemeen welzijn echt opnieuw de prioriteit wordt. Maar daarvoor is een nieuwe mentaliteit nodig bij diegenen die politiek voeren, namelijk een mentaliteit van sociale liefde. Dan alleen kan politiek voeren als een ware roeping worden beschouwd die zich dienstbaar naar de gemeenschap opstelt. Liefde moet er niet alleen zijn op interpersoonlijk vlak, maar ook binnen een ruimere gemeenschap en daarmee een heilvolle invloed uitoefenen op het totale sociale, economisch en politiek gebeuren. Deze sociale liefde doet ons het algemeen goed beminnen en maakt ons creatief om effectief te blijven zoeken om ook het welzijn van iedere burger te behartigen. Hier is geen plaats voor individualisme en drang naar macht. Het is via deze sociale liefde dat men kan groeien naar een ware beschaving waarin de liefde de hoofdtoon neemt. Het is de sociale liefde die krachten doet aanboren om zich te laten confronteren met de wereldproblemen en deze te beantwoorden door een vernieuwing van binnenuit van de bestaande sociale, politieke, economische en juridische structuren. Deze sociale liefde zal steeds nood hebben aan het licht van de waarheid: waarheid over de mens als persoon, over de maatschappij als gemeenschap waar eenieder aan bod kan komen, wordt gerespecteerd en waar een speciale aandacht aanwezig is voor de zwakkeren. Dit laatste moet steeds een groot aandachtspunt blijven binnen iedere vorm van politiek. Een maatschappij moet daarom ruimte blijven geven aan vormen van solidariteit die vanuit de basis groeien en deze stimuleren vanuit het gezonde principe van de subsidiariteit. De politiek moet zich eveneens strijdvaardig durven opstellen tegenover alle vormen van misbruik waarbij mensen tot slaaf worden gemaakt en tegenover alle vormen van terrorisme, wapentrafiek, drughandel en internationale criminaliteit die slecht één doel hebben: het maatschappelijk bestel te ontwrichten.
De sociale liefde zal ook aandacht hebben dat niemand wordt uitgesloten en dan ook strijden tegen vormen van fundamentalisme waarin iedere vorm van tolerantie met de voeten wordt getreden.

Kijkend naar de persoon die zich politiek engageert dient te worden opgemerkt dat hij of zij moet uitblinken in medemenselijkheid en ware liefde voor de medemens. Hier wordt zelfs het woord "tederheid" aangehaald, dat natuurlijk is schril contrast staat met de hardheid waarmee soms aan politiek wordt gedaan. Een politieker moet inderdaad zorg hebben voor het algemeen welzijn, maar mag de ogen niet sluiten voor onrecht dat hij of zij in de onmiddellijke omgeving opmerkt. De aandacht daaraan besteed zal een positieve invloed hebben op het ruimere politieke werk. Goede politiek zal daarom steeds moeten gebaseerd zijn op liefde, hoop en vertrouwen dat het goede nog leeft in het hart van velen en dat via gerichte acties naar de bovenkant kan komen als krachtig tegenwerk tegenover het negatieve dat er ook is.

Niemand van ons kan ongevoelig blijven wat er zich op internationaal vlak afspeelt. Met de moderne communicatiemiddelen en de media worden we er dagelijks mee geconfronteerd. Het leren kennen is één zaak, er ons een duidelijk idee bij vormen is de tweede stap. Maar

misschien mag het daarbij niet blijven maar moeten we op de plaats waar we staan ook duidelijk stelling durven nemen, speciaal wanneer zwakkeren worden uitgebuit, wanneer de menselijke waardigheid met de voeten wordt getreden. We worden hier niet opgeroepen om actief aan politiek te gaan doen of zware politieke stellingnamen in de nemen. Maar we worden wel opgeroepen om politiek gevoelig te zijn en ook voldoende kritisch met wat er rondom ons gebeurt. We dragen allen verschillende verantwoordelijkheden binnen de maatschappij en daarom moeten we zien hoe we op ons niveau aan deze politieke gevoeligheid gestalte kunnen geven. Hier is ook belangrijk welke keuzen we maken in onze lectuur, en met welke opiniemakers we mee opstappen. Een verscherpte aandacht voor tendensen die neigen naar populisme en neoliberalisme is hierbij zeker gewenst. Het begrip "sociale liefde" klinkt nieuw in deze context, vooral in een wereld waar alleen nog plaats lijkt te zijn voor macht, voor geld, en de liefde als iets voor de zwakken wordt afgedaan. In het apostolaat waar we ons heel speciaal inzetten voor de zwaksten uit de maatschappij, kunnen we de politiekers blijven aansporen om zich niet alleen in te laten met hen die electoraal van belang zijn maar ook en vooral aandacht te blijven besteden voor diegenen die aan de onderste tree staan van de maatschappelijke ladder.

6. <u>Dialoog en sociale vriendschap</u>

Toenadering zoeken, zich uitdrukken, naar mekaar luisteren, mekaar in de ogen durven zien, mekaar leren kennen en proberen mekaar te begrijpen, zoeken naar gemeenschappelijke punten: dat zijn beproefde wegen om tot een ware dialoog te komen. Sommigen echter vluchten de realiteit en verschansen zich in hun eigen wereldje van waaruit ze de anderen aanvallen. Er is een grondig verschil tussen dialoog en wat we vandaag kennen als uitwisseling van opinies via de sociale media. Dergelijke debatten zijn heel dikwijls gemanipuleerd en hebben slechts één doel: de waarheid aan hun kant te krijgen. Dat heeft alleen maar met macht te maken en het bekomen van persoonlijk voordeel.
Authentieke dialoog veronderstelt dat men open staat voor de visie van de andere vanuit de overtuiging dat in iedere visie wel een grond van waarheid aanwezig is. Daarvoor hoeft men het niet helemaal eens te zijn met wat de andere aanbrengt, maar men zoekt naar gemeenschappelijke punten.
De vraag is of de media vandaag dergelijke dialoog dient. Er is veel uitwisseling via internet, maar dit is geen garantie dat er ook dialoog is. Bij een dialoog staat steeds het oprecht zoeken naar de waarheid voorop, de dienst aan de zwaksten en de opbouw van het algemeen goede.

Sommigen vinden dat er geen absolute noch objectieve waarheden zijn. Ze hullen zich in een relativisme. Het feit dat ieder menselijk leven heilig is en beschermwaardig verdraagt geen compromissen. Dit relativeren is heel nefast voor de samenleving en voor de mensheid als dusdanig. We moeten beseffen dat er handelingen zijn die intrinsiek verkeerd zijn, los van de omstandigheden en de intentie waarbij ze worden gepleegd. Het lijkt wel dat het onderscheid tussen goed

en kwaad vervaagt in deze wereld en vervangen wordt door een ethiek gebaseerd op wat ons voordelig lijkt en wat voor ons nadelig is.
We dienen ook te beseffen dat veel van wat wordt verkondigd via de media alles behalve strookt met de waarheid. Hier is veel manipulatie aanwezig, en het gevaar is aanwezig dat we ons laten meeslepen door wat de media als dominante ideeën verkondigen en niet meer open staan voor wat waar en echt is.
In een pluralistische samenleving is dialoog heel essentieel, maar deze moet steeds vertrekken van een duidelijke eigen stellingname gekoppeld aan een openheid voor de visie van de andere. We zullen echter vaststellen dat er waarden zijn die niet negotieerbaar zijn, ook dat moet in de dialoog duidelijk blijven, maar mag geen belemmering zijn om de dialoog verder te zetten. Dergelijke dialoog zal zelfs bepaalde waarheden in een duidelijker daglicht plaatsen, zonder dat men daarover noodzakelijk consensus moet verwachten of opeisen.

Laten we werk maken van een cultuur van de ontmoeting. Het is de weg die leidt tot ware en diepe vrede die niet zomaar kan opgebouwd worden. Het is een langzaam proces waarbij men geduldig luistert naar mekaar en aanvaardt dat de andere het recht heeft zichzelf te zijn en ook verschillend mag zijn. Aan de basis van dergelijke cultuur van de ontmoeting ligt natuurlijk het wederzijds respect dat men moet ontwikkelen naar mekaar toe. Indien dit ontbreekt gaat men zich vooral fixeren op de onderlinge verschillen die er steeds zullen zijn. Wanneer men zich uitsluitend fixeert op de verschillen, boort men een bron aan die leidt tot heel wat geweldpleging, waarmee we de laatste tijd zo sterk mee worden geconfronteerd.
Daarom moet de cultuur van de ontmoeting leiden tot wat we kunnen noemen een sociaal en cultureel pact, waarbij men begrijpt en aanvaardt van mekaar dat men nooit de totale waarheid in pacht heeft maar tegelijk het recht heeft voor zijn overtuiging uit te komen. Dit hoeven geen tegengestelden van mekaar te zijn. Criterium zal steeds blijven het respect voor het persoonlijk en algemeen welzijn en de bevordering ervan. We kunnen veel leren van Sint Paulus die wel heel duidelijk voor zijn overtuiging uitkwam en deze niet onder stoelen en banken stak, maar tegelijk een lans brak voor een correcte omgang met mekaar, gebaseerd op welwillendheid, zachtheid, respect. Hierbij vraagt de Paus zich af of we de drie woorden naar mekaar toe nog kunnen uitspreken: “als het u belieft”, “pardon” en “dank u”. Het kan niet praktischer klinken.

Een kort hoofdstuk rond een wel essentieel thema waarbij het belang van het voeren van een goede dialoog als een rode draad loopt. We hoeven daarbij niet veel commentaar te geven, want hetgeen werd aangebracht klinkt zo herkenbaar, ook binnen onze congregatie. Het zal steeds moeten gaan om tot een evenwicht te komen tussen het hebben van een eigen visie, deze weten te relativeren wanneer we welwillend luisteren naar de argumenten en redeneringen van de andere en tegelijk beseffen en aanvaarden dat er algemene waarheden zijn waarover niet te negotiëren valt. Misschien is dat laatste wel het moeilijkste en het meest aangevochten vandaag, want daarover blokkeren bepaalde dialogen omdat men niet meer aanvaardt dat er

nog universele waarden zijn die geen compromissen toelaten. Het is dan de kunst om toch de dialoog open te houden en tot een vernieuwde vorm van samen-zijn te komen, waar het respect voor mekaar primeert boven het zich blijven fixeren op de verschillen. Eenheid in de verscheidenheid, zonder echter te raken aan wat echt fundamenteel en absoluut is: de absolute beschermwaardigheid van ieder leven.
Als kind van onze tijd zullen we ook niet ongevoelig zijn voor een zeker relativisme, waarbij we te gemakkelijk de ogen sluiten voor wat objectief verkeerd is, en het onderscheid tussen goed en kwaad laten vervagen, in ons eigen leven en in de samenleving waarvan wij deel uitmaken. Ook hier moeten we de moed hebben om soms tegenstroom te varen en ons niet te laten meeslepen met een dodend relativisme.

7. Nieuwe wegen die we moeten bewandelen

In het verlengde wat in het vorig hoofdstuk werd aangebracht, wil de encycliek nu ingaan op een aantal heel concrete realiteiten die vandaag ons samenleven tekenen en die om een duidelijke stellingname vragen.
Het uitgangspunt moet steeds de waarheid zijn die we laten vergezellen door de gerechtigheid en de barmhartigheid. De waarheid hoeft niet de leiden tot wraak maar eerder tot verzoening en vergeving.

De moeizame weg naar de wereldvrede is geen weg waarbij alle onderlinge verschillen dienen te worden weggewerkt, maar wel een weg van gezamenlijk werk voor de bevordering van het algemeen welzijn. Nefast blijft wanneer de ene de andere wil domineren en waar alleen de macht het eerste en laatste woord heeft. Even nefast is de wijze waarop vandaag rijkdommen door een kleine minderheid worden gecumuleerd. Dit staat ver van een gezamenlijke bekommernis voor het algemeen welzijn en zijn er de struikelblokken voor. Daarom gebeuren grote hervormingen nooit van achter een bureel en ook niet louter via juridische weg, maar wel wanneer men doorheen gezamenlijke dialoog ernstig op zoek gaat naar duurzame oplossingen. Daarbij is het belangrijk dat men iedere vorm van afrekening en wraak bewust opzij zet. Vrede betekent niet alleen afwezigheid van oorlog, maar ook het verlangen om echt te groeien naar grotere verdraagzaamheid naar mekaar toe, waarbij het respect van mekaars waardigheid als mens steeds voorop moet staan. Zo zal alleen een cultuur van nabijheid met de zogenaamde verstoten groepen in een maatschappij de onderlinge verstandhouding laten groeien.
Het is spijtig dat sommigen niet willen spreken over verzoening, omdat ze vinden dat conflicten, geweld en scheiding nu eenmaal inherent zijn aan iedere vorm van samenleven. Anderen zien verzoening als een teken van zwakte en een manier om de conflicten te ontvluchten. De vergeving en de verzoening zijn thema's die heel sterk het christendom tekenen, maar ook aanwezig zijn in andere godsdiensten. Maar Christus spreekt niet over een goedkope vergeving, vrede en sociale akkoorden. Sterk is daarom zijn uitspraak: "Ik ben geen vrede komen brengen, maar het zwaard" (Mt. 10, 34). En dan gaat het juist over de fundamentele waarden waarover werd

gesproken in het vorig hoofdstuk en die geen compromissen verdragen en waar martelaren hun leven voor gaven, tot op vandaag.
Het gaat er eveneens niet om dat men zomaar corruptie kan vergeven of criminele daden die juist zware schade brengen aan de menselijke waardigheid. We worden opgeroepen iedereen lief te hebben, maar dit wil niet zeggen dat we alles kunnen aanvaarden wat anderen doen. Vergeven wil niet zeggen toedekken wat de andere aan kwaad verricht tegenover zwakkeren. Hier is moed vereist om tegen dit onrecht in te gaan, juist uit liefde voor de naaste en uiteindelijk uit liefde voor God zelf. Maar dit moet gebeuren vanuit een oprecht verlangen om het goede te laten zegevieren en niet om wraak te nemen en af te rekenen. We moeten in ons hart kunnen blijven kijken welke gevoelens hierbij aanwezig zijn en hoe we ons niet door de negatieve gevoelens laten overheersen. Ware verzoening heeft plaats in het hart van het conflict en is slechts mogelijk via volgehouden dialoog en transparant en geduldig overleg. Anders blijft het iets kunstmatig en zeker niet duurzaam.
Een belangrijk basisprincipe voor de opbouw van sociale vriendschap en vrede is dat eenheid steeds belangrijker moet blijven dan het conflict. We moeten alles doen om polarisaties te voorkomen.

Vergeven wil niet zeggen wat we zomaar moeten vergeten. We kunnen vervolgingen en zware misdrijven tegen de mensheid niet zomaar vergeten, maar tegelijk mogen we er ons ook niet door laten paralyseren. We evolueren nooit zonder een klare herinnering aan het verleden, maar steeds moet de ruimte openblijven voor de vergeving. De vicieuze cirkel van het geweld kan alleen maar door de vergeving worden doorbroken. Afrekening zal noch de pleger, noch het slachtoffer echt voldoening geven.

Vanuit deze algemene principes kunnen we alleen maar stellen dat iedere vorm van oorlogvoering een zware ontkenning van de rechten van de mens inhoudt en een dramatische daad van agressie blijft tegenover de omgeving. Indien we een echt integrale humane ontwikkeling willen bevorderen, dan moet men er alles voor doen om oorlogen te vermijden. Vandaar het belang van de doorgedreven dialoog en overleg, ook op wereldniveau. Men spreekt inderdaad van het feit dat men het recht heeft zich te verdedigen indien men wordt aangevallen, maar steeds moet de vraag worden gesteld of er voldoende overleg aanwezig was en men niet te vlug naar de wapens grijpt. Preventieve oorlogsvoering wordt daarom ook ten volle afgekeurd, zeker in het licht van de desastreuse gevolgen die dit kan hebben door het gebruik van het hedendaagse alles vernietigende wapenarsenaal. Daarom blijven we herhalen: “Nooit meer oorlog!”. Iedere oorlog laat de wereld slechter achter dan wat ze voorheen was. Oorlog is steeds een nederlaag voor de politieke overheden en uiteindelijk voor de hele humaniteit, een toegeven aan de machten van het kwaad.

Een ander thema is de doodstraf. Hierbij wordt duidelijk gesteld dat doodstraf steeds onaanvaardbaar is en ieder land wordt uitgenodigd om andere middelen te

ontwikkelen om een dader van een zwaar misdrijf te straffen en tegelijk de maatschappij te beschermen tegen mogelijke recidieven. Men kan zelfs de vraag stellen of levenslange opsluiting echt een alternatief is en niet meer lijkt op een toegedekte doodstraf. Tegelijk dient men ook steeds de menselijke waardigheid van de dader te blijven respecteren en iedere vorm van foltering afkeuren.

Wereldvrede is inderdaad een grote bekommernis, en voortdurend worden we wereldwijd geconfronteerd met conflicten die uit de hand lopen. Het is, zoals Paus Franciscus reeds aanhaalde, een wereldoorlog die in verschillende stukken wordt gevoerd. We denken ook aan de landen waar we als congregatie aanwezig zijn en waar we voortdurend geconfronteerd worden door etnische en religieuze geschillen die soms tot dramatische afrekeningen leiden. Voor ons broeders is het belangrijk dat we erin slagen om alle etnische verschillen te overstijgen en aan de omgeving tonen via een harmonieus gemeenschapsleven dat samenleven met verschillende etnische achtergronden wel degelijk mogelijk is. En op de plaatsen waar we als minoriteit leven binnen andere religies blijft het de opgave om concrete wegen te zoeken van dialoog. Het zal in het volgende hoofdstuk nog ter sprake komen. Via ons apostolaat, waarbij we ons zonder discriminatie openstellen voor mensen van verschillende etnische en religieuze achtergronden kunnen we meewerken aan een groeiende dialoog. Soms staan we als twee piramiden naast mekaar. De toppen staan ver van mekaar en hebben het moeilijk om met elkaar op ideologisch vlak in overleg te komen, maar aan de basis kan overleg gemakkelijk groeien via heel praktische daden en zo kunnen de piramiden geleidelijk aan dichter in mekaar schuiven zodat ook de toppen dichter bij mekaar kunnen komen.
Alles wat gezegd werd naar de wereldconflicten toe geldt eveneens voor ons samenleven als communiteit, als regio en als congregatie.

8. De religies in dienst van broederlijkheid in de wereld

Zo komen we tot het laatste hoofdstuk met een thema dat Paus Franciscus heel nauw aan het hart ligt en waartoe hij reeds vele initiatieven heeft genomen. Zijn uitgangspunt is dat de verschillende religies een bijdrage zouden moeten kunnen leveren voor een grotere broederlijkheid op wereldniveau. Sterk is het citaat van de Indische bisschoppen: "Het doel van interreligieuze dialoog is het ontwikkelen van vriendschap, vrede en harmonie en het delen van waarden en morele en spirituele ervaringen in een geest van waarheid en liefde".
Het uitgangspunt is dat we ons gemeenschappelijk weten open te stellen naar God als de Vader van allen. We moeten ons gezamenlijk kunnen schragen rond God als de transcendente waarheid, die de verschillende religieuze invullingen overstijgt. Wanneer we op deze wijze met een oprecht hart naar God zoeken, zullen we tochtgenoten ontmoeten die eveneens op zoek zijn naar God, zonder ons a priori vast te zetten in ideologische principes. Wanneer de wereld vandaag in crisis verkeert is het omdat juist een soort anesthesie voor het transcendente is ontstaan en velen meester heeft gemaakt. In de plaats kwamen louter wereldlijke en materiële belangen die de transcendente waarden totaal hebben verdrongen. De Kerk heeft daarom een

publieke rol te vervullen in het aanbrengen van wegen om de waardigheid van de mens en van universele broederlijkheid te bevorderen en aan te moedigen. Hier toont de Kerk zich als een moeder.
Vanuit dit standpunt wil de Kerk ook Gods werking in andere godsdiensten waarderen, in lijn wat daarrond in het Tweede Vaticaans Concilie werd geleerd. Tegelijk dienen we de muziek van het Evangelie te laten klinken in onze huizen, op onze werkplaatsen, in de politiek en in de economische wereld. Want in de evangelische boodschap klinkt juist deze constante aandacht voor de waardigheid van iedere mens en de opbouw van de ware broederlijkheid.
Hier klinkt natuurlijk ook de oproep tot tolerantie en openheid op plaatsen waar we als katholieke kerk in de minderheid zijn, en tegelijk wil de katholieke kerk ook deze openheid tonen naar hen die een andere nominatie of religie belijden en zelfs met hen die helemaal niet geloven. Laten we ons hier blijven openstellen voor God die niet kijkt met ogen, maar met het hart en daarom een God van verrassingen is. Ideaal blijft dat we zo komen tot een harmonieuze samenleving tussen verschillende culturen en religies.
Daarom is iedere vorm van religieuze intolerantie uit de boze en zeker het terrorisme dat daaruit voort vloeit. Religie kan nooit de oorzaak zijn van terrorisme, maar het is de onderlinge armoede, onderdrukking en ongerechtigheid die er de basis van is en die de religie misbruikt om terroristische daden te stellen. Daarom moeten religieuze leiders er alles voor doen om met mekaar in dialoog te gaan en in dialoog te blijven en daarmee effectief meewerken aan de wereldvrede en alle vormen van extremisme de kop indrukken.

Als slot herinnert Paus Franciscus aan personen die echt een bijdrage hebben geleverd aan de opbouw van deze universele broederschap, zowel binnen de eigen katholieke kerk als daarbuiten: Franciscus van Assisi, Martin Luther King, Desmond Tutu, Mahatma Gandhi. En heel speciaal wordt de zalige Charles de Foucauld als een model aangeboden die een ware weg van transformatie heeft afgelegd om echt broeder de worden van alle mannen en vrouwen. Hij werd echt de "universele broeder".

Laat ons met een dankbaar hart deze derde encycliek verwelkomen en op een eerlijke wijze op zoek gaan hoe we zelf als persoon en als gemeenschap nog beter gehoor kunnen geven aan de verschillende opvorderende uitnodigingen die erin klinken. Samen met de vorige sociale encycliek "Laudato Si'" wil Paus Franciscus ons allen oproepen om onze opdracht als christen niet uitsluitend binnenkamers te beleven, maar het echt als wereldbewoners waar te maken en daarmee zout en gist te zijn in de deeg. Niemand kan onverschillig blijven voor de zware ecologische problemen waarmee we geconfronteerd worden, maar steeds moeten ze worden geplaatst in een ruimer kader in het licht van de promotie van de waardigheid van de mens: van de hele mens en van alle mensen, om nog eens de woorden van Paus Paulus VI te herhalen. Laten we geïnspireerd door Gods Geest een levend middenpaneel vormen van de drieluik waarbij de twee encyclieken als de zijpanelen zijn en ons de weg wijzen, de weg van

het Evangelie die we in alle radicaliteit moeten blijven bewandelen, maar dat samen met velen, met alle mensen van goede wil. Verbeter de wereld, begin bij jezelf en in je eigen omgeving.

Met een uitnodiging aan allen om de ganse encycliek te lezen, te herlezen en er samen over na te denken en er in dialoog over te gaan.

Br. René Stockman